

Nedjelotvorna istraga usmrćenja sisačkih civila 1992 kroz analizu presude Europskog suda za ljudska prava

Dana 18. lipnja 2015., Europski sud za ljudska prava donio je presudu u predmetu B. i drugi protiv HRVATSKE (zahtjev br. 71593/11) u kojoj je s pet glasova za, te dva protiv, presudio da je došlo do povrede prava na život u postupovnom aspektu tog prava zajamčenog u članku 2. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ujedno je sud Jednoglasno odlučio kako nema potrebe ispitati prigovor vezan uz zabranu diskriminacije na temelju čl. 14 Konvencije ni prigovor na pravo na djelotvoran pravni lijek, temeljem čl. 13. Konvencije.

Podnositeljicama zahtjeva sud je dosudio pravično zadovoljenje te tužena država treba isplatiti, u roku od tri mjeseca, od datuma konačnosti presude, sljedeće iznose u kunama po važećoj stopi na dan namirenja: 20000 € na ime nematerijalne štete uvećano za sve poreze koji bi se mogli zaračunati i 1000 € na ime naknade troškova i izdataka uz sve poreze koji bi se mogli zaračunati.

U svojoj ocjeni i u ovoj presudi sud podsjeća da je obveza zaštite prava na život iz članka 2. Konvencije, u vezi s općom obvezom države iz članka 1. Konvencije da "*osigura svakoj osobi pod [svojom] jurisdikcijom prava i slobode određene Konvencijom*", također podrazumijeva da treba postojati neki oblik djelotvorne službene istrage kada su pojedinci ubijeni primjenom sile (vidi predmet *McCann i drugi*, 27. rujna 1995., *Kaya protiv Turske*, 19. veljače 1998). Bitna svrha takve istrage jest osigurati djelotvornu primjenu domaćih zakona kojima je zaštićeno pravo na život i, u predmetima koji se tiču državnih službenika ili tijela, osigurati njihovu odgovornost za smrti do kojih dođe pod njihovom odgovornošću. Takva istraga mora biti temeljita, neovisna, dostupna obitelji žrtve, provedena uz razumnu ažurnost i brzinu, djelotvorna u smislu da može dovesti do utvrđivanja je li sila koja je korištena u tim slučajevima u danim okolnostima bila opravdana ili ne ili je na drugi način bila nezakonita i treba omogućiti dovoljan element javnog nadzora nad istragom ili njezinim rezultatima. Ujedno, članak 2. nameće obvezu državi da osigura pravo na život donošenjem djelotvornih odredaba kaznenog prava radi odvratanja od počinjenja kaznenih djela protiv osoba, koje moraju biti podržane sustavom za provedbu zakona s ciljem prevencije, suzbijanja i kažnjavanja kršenja takvih odredaba

Pridržavanje postupovnih obveza države iz članka 2. traži od domaćeg pravnog sustava da dokaže svoju sposobnost primjene kaznenog prava protiv onih koji su nezakonito oduzeli život drugome. Također se podrazumijeva i zahtjev promptnosti i razumne ekspeditivnosti istrage. Iako ne postoji apsolutna obveza da svi kazneni progoni završe osudom ili određenom kaznom, nacionalni sudovi ni u kojem slučaju ne smiju dopustiti da kaznena djela nasilnih smrti prođu nekažnjeno.

U odnosu na ovaj predmet, sud napominje da kažnjavanje nadređenih jer nisu poduzeli potrebne i razumne mjere za sprječavanje ili kažnjavanje ratnih zločina koje su počinili njihovi podređeni ne može osloboditi potonje od vlastite kaznene odgovornosti. Sud primjećuje da policijski izvidi glede okolnosti V.B.-ove smrti nisu bili neovisni. Konkretno, istraga je povjerena

sisačkoj policiji, istim onim snagama za čije se načelnike sumnjalo da su sudjelovali u događajima povezanim s ubojstvom V.B.-a. Zamjenik načelnika policije osuđen je radni zločin protiv civilnog stanovništva; za organizaciju i toleriranje djela koja uključuju, između ostalih i ubojstvo V.B.-a. Prema mišljenju Suda, ti čimbenici predstavljali su očiti sukob interesa i nedostatak neovisnosti istražnih tijela.

Presuda daje pregled činjenica vezanih uz ubojstvo supruga i oca podnositeljica zahtjeva te ocjenu djelotvornosti kaznenog postupka pred nacionalnim tijelima državnog progona:

Dana 9. kolovoza 1991. sisačka je policija podnijela kaznenu prijavu Županijskom državnom odvjetništvu u Sisku protiv nepoznate osobe ili osoba, navodeći da je oko 23:00 sata, dana 4. kolovoza 1991. godine, V.B.-a, koji je vozio autobus, zaustavila cestovna patrola; navodno nije poslušao dobivene naredbe te je pretučen. Prevezen je u bolnicu u Sisku gdje je ubrzo preminuo. Obdukcija je izvršena 5. kolovoza 1991. godine. V.B. je bio suprug odnosno otac podnositelja zahtjeva.

Dana 9. kolovoza 1991. sisačka je policija obavila obavijesni razgovor s VI.P., koji im je rekao da je 4. kolovoza 1991. godine bio u baru u Odri kada su V.H. i M.S., obojica odjeveni u odore Hrvatske vojske i naoružani automatskim oružjem, od njega zatražili da odveze autobus u Sisak. Vozača V.B. su zadržali. VI.P. je poslušao njihovu naredbu, a druga dva hrvatska vojnika, I.C. i M.B., pridružila su mu se u autobusu dok ih je Mi.T., također hrvatski vojnik, pratio u vozilu. U autobusu je bilo desetak putnika. Kada se nakon toga vratio u Odru, V.B. više nije bio ondje.

U razdoblju između 22. listopada 2002. godine i 4. ožujka 2003. godine sisačka policija obavila je obavijesne razgovore s deset bivših pripadnika Hrvatske vojske koji su bili stacionirani na području Siska. D.M., s kojim je obavijesni razgovor obavljen 19. veljače 2003. godine, rekao je da je 1991. godine radio u sisačkoj policiji. Jedne noći, hrvatski su vojnici naredili njemu i dvojici kolega, H. i K., da pođu u Društveni dom u Odri, gdje je jedna osoba uhićena. Kada su stigli, V.H., vojnik kojeg je D.M. osobno poznao, rekao mu je da uhićena osoba ne može hodati. Tamo je bilo dvadesetak muškaraca u maskirnim uniformama. Prepoznao je M.B.-a, koji je bio zapovjednik jedinice. Uhićeni čovjek, imena [V.]B., smješten je na stražnje sjedalo vozila. Bio je krvav, u nesvijesti i jedva je disao. Odvezli su [V.]B.-a u policijsku postaju u Sisku te potom u bolnicu.

D.K., s kojim je obavijesni razgovor obavljen 20. veljače 2003. godine, rekao je da zna tko je pretukao V.B.-a i da je sve rekao inspektoru u relevantno vrijeme, te nije htio otkriti identitet počinitelja policiji. Detaljno je opisao događaje od 4. kolovoza 1991. godine u vezi s ubojstvom V.B.a i rekao je da se to dogodilo u Društvenom domu Odra, gdje je jedinica Hrvatske vojske bila stacionirana. Bio je na katu i čuo je buku u prizemlju. Spustio se dolje kako bi vidio što se događa i ugledao je V.B.-a kako leži u krvi okružen vojnicima. Nekoliko vojnika s kojima je obavljen informacijski razgovor identificiralo je M.B. -a kao zapovjednika jedinice koja je bila stacionirana u Društvenom domu Odra.

Dana 20. veljače 2003. sisačka policija je obavila obavijesni razgovor i s M.S., koji je zanijskao bilo kakvu povezanost s otmicom i ubojstvom V.B.-a.

Dana 26. veljače 2003. sisačka je policija ponovno obavila obavijesni razgovor s VI.P. Izjavio je da se pridružio Hrvatskoj vojsci tijekom ljeta 1991. godine, vjerojatno u lipnju, te da je bio s jedinicom stacioniranom u Društvenom domu Odra. Zapovjednik te jedinice bio je D.K. One noći kada je V.B. bio zaustavljen na kontrolnom punktu u Odri, VI.P. je bio u baru na raskrižju. U baru je bilo mnogo ljudi, ali nije se mogao sjetiti nikoga. U jednom trenutku netko mu je prišao i rekao mu da mora odvesti autobus natrag u Sisak jer je vozač uhićen. Kada je izišao iz bara, ugledao je autobus parkiran na ulici i V.B.-a kako stoji pored njega. Nije vidio da je V.B. bio fizički zlostavljan. Nije se sjećao tko je bio ondje.

Naputkom koji je izdalo u listopadu 2008. Državno odvjetništvo županijskim državnim odvjetništvima za provedbu Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku, navelo se da se ista suočavaju s dva glavna problema: moguća pristranost osoba uključenih u postupke s obzirom na etničku pripadnost uključenih strana i problem suđenja u odsutnosti.

U siječnju 2009. godine sisačka policija obavila je obavijesne razgovore sa šest bivših policajaca odnosno pripadnika Hrvatske vojske koji su bili stacionirani na području Siska tijekom 1991. godine. S.Š., s kojim je obavijesni razgovor obavljen 28. siječnja 2009. godine, rekao je da je bio pripadnik jedinice Hrvatske vojske stacionirane u Društvenom domu Odra 1991. godine kada je V.B. ubijen. Nije osobno svjedočio tom događaju, ali je kasnije čuo da su M.S. i V.H. izveli V.B.-a iz autobusa i pretukli ga, te da je J.B. (koji je preminuo 2002. godine) također bio prisutan.

Prilikom obavijesnog razgovora sa sisačkom policijom 29. siječnja 2009. godine D.M. je ponovio da je bio pripadnik policije u razdoblju od 1981. do 1998. godine, kada je umirovljen. Glede ubojstva V.B.-a, jedne noći u kolovozu 1991. godine dobio je naredbu da pođe u Odru zajedno s druga dva službenika, H. i K. Parkirali su policijsko vozilo ispred Društvenog doma Odra. D.M. je ostao u vozilu, dok su H. i K. ušli u zgradu. N.H. mu je prišao i razgovarali su nekoliko minuta. Čuo je buku iz Društvenog doma Odra. Pripadnik specijalne policije, M.B., prišao mu je i rekao mu da parkira policijsko vozilo kod ulaza u Društveni dom Odra. H. i K. su ušli u vozilo, govoreći da "ovi ljudi nisu normalni". Jedna osoba ugurana je u stražnji dio policijskog vozila. Nije vidio tko je to učinio, ali pretpostavio je da su to bili pripadnici specijalne policije čiji je zapovjednik bio M.B. Kada su stigli u Sisak, policijski službenici otvorili su vozilo i D.M. je vidio da je V.B. prekriven krvlju i da ima poteškoća s disanjem. Nakon toga su ga odvezli na hitnu pomoć.

V.H. je preminuo 1997.g
M.B. je preminuo 2002.g.

VI.P. je preminuo 2009. godine.
N.H. je preminuo 2009. godine.

Dana 28. prosinca 2010. Policijska uprava Sisačko - moslavačka dostavila je izvješće Županijskom državnom odvjetništvu u Osijeku. Relevantni dio u vezi s ubojstvom V.B.-a glasi:

"... izvješće o obavijesnom razgovoru s D.B., koji je bio dežurni službenik sisačke policije u vremenu od 22:00 sata 4. kolovoza 1991. godine do 6:00 sati 5. kolovoza 1991. godine nalazi se u prilogu. U registru operativne službe navedeno

je da su toga dana policijski službenici M., K., H., S. i Nj. bili zaduženi za izvide u slučaju V.B. Policijska službenica R.Š. podnijela je kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja. Policijski službenik Z.S., koji je provodio obavijesne razgovore vezane za slučaj B, s njom je obavio obavijesni razgovor 5. kolovoza 1991. godine. Nije utvrđeno zašto s M.B. i osobom po imenu D.[V.H.] nisu obavljani obavijesni razgovori."

Ova presuda je izglasana i sa dva glasa protiv od kojih je jedan glas sutkinje iz Republike Hrvatske pa stoga dajemo i kratku analizu njihovih izdvojenih mišljenja:

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDACA MOSE (Norveška) I TURKOVIĆ (Hrvatska)

Prema mišljenju ovih sudaca ovaj predmet, sličan je predmetu *Jelić protiv Hrvatske* (br. 57856/11, od 12. lipnja 2014.), jer se odnosi na ubojstva osoba srpskog etničkog podrijetla na širem području Siska 1991. godine. Istraga ubojstava u navedena dva predmeta, kao i ostala trideset i dva ubojstva na tom području, dovela je do podizanja optužnice protiv triju osoba, od kojih je jedna preminula, jedna je oslobođena optužbi, a jedna (V.M.) je osuđena. V.M. je proglašen krivim za ratne zločine protiv civilnog stanovništva jer je, u svojstvu "zapovjednika policijskih snaga na širem području Siska i Banovine" i "zamjenika načelnika sisačke policije", dopustio ubojstva osoba srpskog etničkog podrijetla te nije poduzeo ogovarajuće mjere kako bi spriječio ta ubojstva. U ovom predmetu, kao i u predmetu *Jelić*, izravni počinitelji još nisu privedeni pravdi.

Navedeni se slažu u osnovi da u kontekstu ratnih zločina odgovornost nadređenih (zapovjednika) treba razlikovati od odgovornosti podređenih, te da kažnjavanje nadređenih zbog nepoduzimanja potrebnih i razumnih mjera za sprječavanje ili kažnjavanje ratnih zločina koje su počinili njihovi podređeni ne oslobađa potonje njihove kaznene odgovornosti, međutim, okolnosti ovog predmeta, smatraju, po pitanju kaznenog progona mogućih izravnih počinitelja koji su još živi vrlo su različite od onih u predmetu *Jelić*. U predmetu *Jelić* svjedoci su tijekom kriminalističke istrage izjavili da je A.H. osobno ustrijelio i ubio Vasu Jelića, a neki od njih su bili očevici. U ovom je predmetu, međutim, policija pratila brojne tragove, ažurirajući izjave svjedoka, tražeći svjedoke i otkrivajući, u mjeri u kojoj je to bilo moguće, imena potencijalnih osumnjičenika koje su svjedoci spominjali. S obzirom da je proteklo više od dvadeset godina od ovih događaja, neizbježno su neki od svjedoka i dva od tri potencijalna osumnjičenika u međuvremenu preminuli.

Analizirajući obavljene obavijesne razgovore, Turković i Mose zaključuju da ovaj predmet nije usporediv s predmetom *Jelić* jer policija nije imala nikakvih čvrstih dokaza, osim dokaza po čuvenju dobivenih od S.Š.-a o izravnoj uključenosti M.S.-a u premlaćivanje V.B.-a.

izjave daju određene naznake da su hrvatski vojnici V.H., M.B. i M.S. mogli biti umiješani u premlaćivanje V.B.-a koje je ubrzo dovelo do njegove smrti. S tim u vezi, važno je imati na umu da je V.H. preminuo 1997. godine, a M.B. 2002. godine.

Što se tiče M.S.-a, jedinog živog od tri potencijalna osumnjičenika, važno je napomenuti da je na njegovu umiješanost ukazao VI.P. u obavijesnom

razgovoru s policijom 1991. godine. Međutim, kada je policija ponovno obavila obavijesni razgovor s njim 2003. godine, VI.P. nije mogao imenovati niti jednu osobu koja je bila prisutna na mjestu zločina u kritično vrijeme.

VI.P. je preminuo 2009. godine (vidi stavak 23. presude), dok S.Š., jedini drugi svjedok koji je u obavijesnom razgovoru s policijom 2009. godine ukazao na ulogu M.S.-a, nije imao izravnih saznanja o premlaćivanju V.B.-a nego je samo kasnije čuo da su ga M.S. i V.H. pretukli. Prilikom ispitivanja u veljači 2003. godine, M.S. je zanijekao bilo kakvu umiješanost u ubojstvo V.B.-a. Prema tome, nakon provođenja brojnih obavijesnih razgovora, policija nije imala nikakvih čvrstih dokaza, osim dokaza po čuvenju dobivenih od S.Š.-a o izravnoj uključenosti M.S.-a u premlaćivanje V.B.-a

To dovodi do zaključka, smatraju u izdvojenom mišljenju, da ovaj predmet nije usporediv s predmetom *Jelić*, već s cijelim nizom predmeta u kojima je istaknuto da se članak 2. ne može tumačiti na način da nameće obvezu vlastima da pokrenu kazneni progon bez obzira na dostupne dokaze. Imajući na umu pretpostavku o nevinosti, kod tako teških optužbi kao što je uključenost u ratne zločine u kazneni se progon ne bi smjelo krenuti olako i bez obzira na standard potrebnih dokaza.

Postupovna obveza iz članka 2. nije obveza postizanja rezultata već navodi obvezu korištenja sredstava. Ono što je važno jest da su domaća tijela učinila sve što je bilo razumno za očekivati od njih u okolnostima ovoga predmeta, smatraju Turković i Mose.

Međutim, prema izdvojenom mišljenju, većina nije pridala dovoljnu težinu tim okolnostima (poslijeratna država kojoj je potrebno određeno vrijeme da organizira državni aparat) u konkretnoj ocjeni ovog predmeta.

Javni dokument (Postupanje u predmetima ratnih zločina), koji Vlada nije dostavila Sudu, opisuje sustavni pristup rješavanju problema velikog broja neriješenih predmeta ratnih zločina. Red prvenstva dodijeljen je svakom predmetu na nacionalnoj i regionalnoj razini uzimajući u obzir težinu počinjenog djela, broj žrtava i stupanj osjetljivosti, s ciljem sustavnog istraživanja zločina u kojima počinitelji nisu bili identificirani. Predmetima protiv osoba koje su bile na zapovjednim položajima na području Siska dodijeljen je nacionalni prioritet, te je V.M. posljedično osuđen. U međuvremenu su nastavljene istrage svih ratnih zločina. Prema izdvojenom mišljenju, ovaj predmet ne otkriva nikakav značajan period neaktivnosti domaćih vlasti nakon 2002. godine posebno kada se uzme u obzir provođenje istovremenih istraga u odnosu na trideset i tri druge žrtve.

Što se tiče navoda podnositelja zahtjeva da sisačka policija nije zadovoljila zahtjev neovisnosti, napominju da su neki od počinitelja zločina koji je predmet ovoga zahtjeva bili visoko rangirani dužnosnici sisačke policije tijekom rata i na početku državne neovisnosti. Međutim, ne smatraju da je ovaj čimbenik sam po sebi dovoljan da se zaključi da domaća kaznena istraga nije bila neovisna u relevantno vrijeme.

Sud je već presudio da se postupovna obveza iz članka 2. mora tumačiti na način koji ne nameće nemoguć ili nerazmjeran teret nadležnim tijelima, prema tome, s obzirom na činjenice predmeta, sudsku praksu Suda i posebne

okolnosti koje su prevladavale u Hrvatskoj u poslijeratnom razdoblju, velik broj predmeta ratnih zločina u tijeku pred lokalnim sudovima i velik broj žrtava, Turković i Mose ne prepoznaju nikakav razlog da u ovom predmetu dođu do drugačijeg od zaključaka u predmetima u kojima su se postavljala slična pitanja, a u kojima je Sud utvrdio da se nije pokazalo kako je istraga povrijedila minimalne standarde propisane člankom 2. Slijedom navedenog suci Turković i Mose smatraju da nije došlo do povrede postupovnih odredbi propisanih člankom 2.

Branka Vierda, pravna suradnica